

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA "VALAHIA" DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE

DOMENIUL ISTORIE

PROTOCOLISMUL ROMÂNESC ÎN PERIOADA REGIMULUI NICOLAE CEAUȘESCU (1971-1989)

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof. univ. dr. habil. Silviu-Marian MILOIU

DOCTORAND,

Cosmin-Valentin Ghiță

2023

CUPRINS

INTRODUCERE.....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL I	Error! Bookmark not defined.
Protocronismul românesc: coreografia unui curent literar în „Epoca de Aur” ...	Error! Bookmark not defined.
1.1. Definirea termenului de protocronism	Error! Bookmark not defined.
1.2 Relația PCR cu scriitorii și istoricii români (1970-1989)	Error! Bookmark not defined.
1.2.1 Ședințele lui Nicolae Ceaușescu cu Uniunea Scriitorilor în anii '70	Error! Bookmark not defined.
1.2.2 Ședințele lui Nicolae Ceaușescu cu Uniunea Scriitorilor în anii '80	Error! Bookmark not defined.
1.2.3 Relația PCR cu istoricii: Congresul internațional de științe istorice din 1980	Error! Bookmark not defined.
1.3 Geneza protocronismului și alinierea la politica comunistă	Error! Bookmark not defined.
1.4 Protocroniștii: O analiză prosopografică	Error! Bookmark not defined.
1.5. Concluzii.....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL AL II-LEA.....	Error! Bookmark not defined.
Discursul protocronist în revista culturală <i>Luceafărul</i> (1968-1989).....	Error! Bookmark not defined.
2.1 Activitatea lui Edgar Papu în perioada 1968-1973 în cadrul revistei <i>Luceafărul</i>.....	Error! Bookmark not defined.
2.2 Principalele teze protocroniste în revista culturală <i>Luceafărul</i> în perioada anilor '70	Error! Bookmark not defined.
2.3 TEZE PROTOCRONISTE ROMÂNEȘTI ÎN REVISTA CULTURALĂ <i>LUCEAFĂRUL</i> ÎN PERIOADA ANILOR 1980.....	Error! Bookmark not defined.
2.4 Concluzii	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL AL III-LEA	Error! Bookmark not defined.
Discursul protocronist în revistele <i>Contemporanul</i>, <i>Flacăra</i> și <i>Săptămâna</i> (1971-1989).....	Error! Bookmark not defined.
3.1 Discursul protocronist în revista <i>Contemporanul</i> în anii 1980.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.1. Abordări protocroniste referitoare la aeronautica românească.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.2. Abordări protocroniste referitoare la medicina românească ..	Error! Bookmark not defined.

3.1.3. Alte abordări protocroniste din revista <i>Contemporanul</i>	Error! Bookmark not defined.
3.2. Discursul protocronist în revista <i>Flacăra</i> (1970-1989).....	Error! Bookmark not defined.
3.2.1 Abordări protocroniste referitoare la medicina românească (1970-1989)...	Error! Bookmark not defined.
3.2.2. Teze protocroniste referitoare la Ștefan Odobleja în revista culturală <i>Flacăra</i> în perioada anilor 1970.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.3 Alte articole protocroniste regăsite în revista culturală <i>Flacăra</i> în perioada 1970-1989	Error! Bookmark not defined.
4.3 Discursul protocronist în revista <i>Săptămîna</i> (1970-1989)	Error! Bookmark not defined.
3.3.1 Activitatea publicistică a istoricului literar Dan Zamfirescu la revista <i>Săptămîna</i> , în perioada anilor 1970.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.2 Activitatea muzicologului Doru Popovici în perioada anilor 1970 în revista culturală „Săptămîna”.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.3 Alte scrieri protocroniste regăsite în <i>Săptămîna</i> pentru perioada 1970-1989.....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL AL IV-LEA.....	Error! Bookmark not defined.
Marele război cultural – protocronism vs antiprotocronism (1971-1989)	Error! Bookmark not defined.
4.1 Cauzele care au dus la disputa protocronism – antiprotocronism .	Error! Bookmark not defined.
4.2 Adepții celor două grupări aflate în disputa protocronism-antiprotocronism .	Error! Bookmark not defined.
4.3. Protocronismul ca anti-sincronism.....	Error! Bookmark not defined.
4.4 Protocronism vs antiprotocronism. Disputa cu Europa Liberă.....	Error! Bookmark not defined.
4.4.1 Campania de defăimare a Europei Libere în revista culturală <i>Luceafărul</i> în perioada anilor 1980	Error! Bookmark not defined.
4.4.2. Campania de defăimare a Europei libere din revista culturală <i>Săptămîna</i> în perioada 1970 – 1989.....	Error! Bookmark not defined.
4.4.3 Replica Europei libere la campaniile lui Eugen Barbu și Artur Silvestri...	Error! Bookmark not defined.28
4.4.4 Ofensiva protocronistă împotriva Uniunii Scriitorilor.....	Error! Bookmark not defined.1
4.4.5 Protocronism vs antiprotocronism: Frământări și dispute interne.....	Error! Bookmark not defined.36
4.4.6. Disputa protocronism-antiprotocronism văzută din documentele Securității	Error! Bookmark not defined.46
4.4.7. Activitatea criticului Nicolae Manolescu reflectată în documentele Securității.....	Error! Bookmark not defined.52

4.5 Continuități: protocronismul după colapsul regimului comunist	Error! Bookmark not defined.57
4.6.Concluzii.....	263
CONCLUZII.....	266
BIBLIOGRAFIE.....	272
ANEXE.....	302

Rezumat

Protocronismul românesc reprezintă încă un fenomen abstract în conștiința publică din țara noastră, cunoașterea sa fiind restrânsă la specialiștii din domeniu și la un cerc restrâns de intelectuali și pasionați de istorie, literatură și știință. Pe cât de puțin asimilat de către publicul larg, pe atât de mult folosirea sa în diferite interpretări, narațiuni, concepții sau ca armă legitimantă a unui discurs, în mod conștient sau inconștient, reprezintă o constantă a prezentului. Această situație este întrucâtva explicabilă, datorată în mare măsură lipsei unei istoriografii critice consistente care să trateze acest subiect.

Pregnantă actualmente este chestiunea „moștenirii dacilor”, aceasta fiind, de exemplu, obsesiv discutată, într-un context protocronist, de către Daniel Roxin pe platforma YouTube. Cu un canal care are peste nouăzeci și trei de mii de abonați și o descriere sugestivă, „Istoria, altfel decât în varianta oficială...”, Roxin contrazice în clipurile și emisiunile sale online nu doar istoriografia strict specializată asupra subiectului, dar și tratatele oficiale de istoria României ale Academiei Române, încercând să impună interpretări proprii, în contrast cu evidențele documentare și arheologice. Frapant este că manipularea funcționează impecabil, clipurile sale adunând zeci de mii de vizualizări. Halucinantă este și secțiunea de comentarii, unde zeci de oameni își arată aprecierea pentru inițiativa de a prezenta cineva în sfârșit „adevărul” și adeziunea la aceste

răstălmăciri. După cum afirmam și la început, protocronismul poate fi folosit pentru legitimarea unui discurs, iar un exemplu în acest sens este *discursul politic*. Într-un discurs agresiv susținut în Parlament cu ocazia sărbătorii naționale a României, avocata și senatoarea Diana Iovanovici Șoșoacă amintește, printre altele, de *Tăblițele de la Tărtăria* ca fiind o mărturie a longevității și măreției neamului românesc. Aceste două exemple sunt doar o mică parte a „moștenirii” protocronismului apărut și cultivat în perioada regimului național-comunist al lui Nicolae Ceaușescu.

Prin lucrarea de față, intitulată „Protocronismul românesc în perioada Nicolae Ceaușescu (1971-1989)”, dorim, în principal, să oferim anumite răspunsuri întrebărilor pe care unii concetățeni și le pun cu privire la sorgintea protocronismului. Vom arăta exact cum a pornit această tendință de hiperbolizare a literaturii, istoriei, științei și tehnicii românești. Întrebarea fundamentală de cercetare a tezei este: *Care a fost legătura dintre protocronism și Partidul Comunist Român în perioada 1970-1989?*, iar pentru a răspunde cât mai limpede acestei interogații a fost nevoie de o cercetare arhivistică intensă, fiind și prima analiză bazată pe documente primare care tratează tema protocronismului. Derivată din aceasta, o altă interogație de cercetare a fost următoarea: *Care a fost contextul politic care a permis nașterea și maturizarea unei asemenea teorii?*, iar în acest context analiza relației partidului cu scriitorii în perioada deceniilor al optulea și al nouălea este indispensabilă cercetării. După cum vom arăta pe parcursul studiului, odată cu venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu în 1965, se observă o transformare profundă în spațiul cultural românesc. Pe lângă alte domenii, această transformare s-a manifestat și la nivelul intelectualității, ajungându-se la o scindare între scriitorii cu experiență, care dețineau notorietate în societate și funcții importante în Uniunea Scriitorilor, și noua generație, care dorea, pe de o parte, afirmarea rapidă în plan național, iar pe de altă parte, intrarea în grațiile regimului. Mulți dintre scriitorii tineri vor umple rândurile adepților protocronismului în perioada anilor 1970 și 1980.

Urmând perioadei *liberalizării* (atent gestionată de regim), politica lui Nicolae Ceaușescu a intrat într-o altă etapă, revenindu-se la un neostalinism rigid. După momentul enunțării *tezelor din iulie 1971*, relația partidului cu scriitorii s-a schimbat dramatic, aceștia fiind supuși unor presiuni ideologice în creștere. Rolul scriitorului, așa cum era acestea perceput de Nicolae Ceaușescu, era de a-și aduce contribuția la făurirea unei societăți „multilateral dezvoltată” și implicit a „omului nou”. În acest context, în perioada deceniului al optulea, se remarcă o oarecare

distanțare a Uniunii Scriitorilor de chingile politicii de partid, organizația profesională având câștig de cauză în mai multe rânduri.

Următoarea interogație derivată din întrebarea de cercetare a tezei a fost: *Care au fost implicațiile acestei dispute dintre scriitori?* Vom putea constata parcurgând această lucrare că relația dintre scriitori s-a deteriorat treptat, punctul culminant fiind atins de apariția protocronismului în spațiul cultural românesc. Această situație a dus la constituirea a două grupări mai importante de scriitori, formate din adepții curentului și criticii săi. Interesant este că în toată perioada deceniilor al optulea și al nouălea interpretarea pregantă, care a dominat conținutul principalelor reviste culturale românești, a fost *protocronismul*, reacțiile adversarilor fiind izolate sau cenzurate.

Principalele polemici din epocă s-au deschis pe tema *protocronism versus sincronism*, transformându-se treptat în ciocnirea *protocroniști-sincroniști* (sau *protocroniști versus antiprotocroniști*). Totodată, a existat și o ofensivă protocronistă asupra Uniunii Scriitorilor, încercându-se chiar desființarea instituției. Gruparea protocronistă a avut și un dușman comun cu PCR-ul, postul de radio Europa liberă. Atât *Securitatea*, prin acțiunile sale de poliție politică sau chiar teroriste, cât și protocroniștii prin scrierile lor au făcut front comun pentru reducerea la tăcere a grupului românesc care activa la postul de radio occidental.

Ultima întrebare derivată de cercetare la care am încercat să oferim răspuns a fost: *Care a fost metoda de propagare a discursului protocronist?* În cazul de față, a fost necesară o analiză atentă a presei culturale. Majoritatea hebdomadarelor au început la finele anilor 1970 și începutul anilor 1980 să găzduiască cele mai exacerbate teze protocroniste. Astfel, în reviste precum *Luceafărul*, *Săptămîna*, *Contemporanul*, *Flacăra* se promova excesiv discursul hiperbolizant conform căruia cultura română era plină de „pionierate”, „anticipații” sau „precursorate” mondiale. Modelul conceptual de protocronism literar, propus inițial de Edgar Papu, a suferit și multe mutații, provenite de la partizanii curentului. Astfel, teoria sa a fost preluată și propagată mai departe într-o formă distorsionată, migrând astfel foarte rapid, spre alte domenii de activitate precum istoria, matematica, muzica, medicina, științe, tehnica, teatru, arta etc. Asemenea reverberații ale protocronismului apărut în perioada lui Nicolae Ceaușescu se regăsesc și astăzi în pana celor mai „aventuroși” conaționali care promovează cultura într-o anumită paradigmă.

Lucrarea de față presupune un studiu interdisciplinar care reunește analiza istorică cu analiza de discurs, deoarece protocronismul a fost la bază o teorie literară, dar a influențat spațiul

cultural românesc în perioada regimului național-comunist condus de Nicolae Ceaușescu. Pentru a răspunde întrebării și întrebărilor derivate de cercetare ale studiului, metodologia lucrării îmbină investigarea sistematică a documentelor de arhivă, analiza critică de discurs, elemente de cercetare mixtă calitativ-cantitativă, studiul comparativ și documentarea în mediul online a unor surse relevante.

Pentru a oferi un tablou cât mai amplu al protocronismului, lucrarea este divizată în patru capitole, fiecare conținând mai multe subcapitole. Acestea sunt structurate astfel încât să putem răspunde eficient întrebărilor fundamentale de cercetare enunțate mai sus.

În primul capitol, denumit *Protocronismul românesc: coreografia unui curent literar în „Epoca de Aur”*, vom o perspectivă de ansamblu a teoriei, dar și relația partidului cu scriitorii în perioada 1970-1989. În debutul capitolului vom recurge la definirea termenului de protocronism, folosind diverse resurse lingvistice și analitice, începând de la cele oferite de dicționarele fizice și online și până la opiniile unor istorici și specialiști din zona literaturii. Tot aici vom urmări evoluția definițiilor protocronismului, deoarece termenul a pătruns destul de târziu în dicționare, iar perspectiva din care a fost privit inițial era ambiguă. Următoarele trei subcapitole sunt reprezentate de analiza relației P.C.R cu scriitorii și istoricii români între 1970-1989. Astfel, în primă etapă, investigăm toate ședințele de partid pe care Nicolae Ceaușescu le-a desfășurat cu scriitorii în perioada anilor 1970. Acestea ne vor oferi posibilitatea de a sesiza schimbările pe care dictatorul le-a dorit de la zona literară pentru a satisface noile direcții impuse de după 1971. În acest context, deși protocronismul a fost oficializat trei ani mai târziu, vom putea constata că germenii unei astfel de teorii se anunțau încă din 1971, mai ales că dictatorul îndemna scriitorii în direcția unor astfel de preocupări. Prin urmare, protocronismul a apărut la momentul potrivit pentru a răspunde așteptărilor lui Nicolae Ceaușescu, mulându-se perfect pe evidențierea destinului măreț a culturii românești în context universal. În continuare, vom supune investigației ședințele lui Nicolae Ceaușescu din perioada anilor 1980. Deși într-un număr mai mic decât în deceniul precedent, la întâlnirile dictatorului cu scriitorii au participat și protocroniști de prim rang, fapt care arată ascensiunea acestora din spațiul cultural românesc, chiar dacă constituiau încă un grup minoritar. Printre diverse probleme ale literaturii românești expuse în cadrul ședințelor, mai ales în contextul polemicii culturale dintre gruparea protocronistă și cea antiprotocronistă, adepții teoriei evidențiau condițiile inadecvate în care trăia comparatistul Edgar Papu. Ulterior, vom supune analizei Congresul Internațional de Științe Istorice care a avut loc în România în 1980. Chiar dacă ar putea

părea ruptă din context, analiza acestui eveniment este relevantă din mai multe rațiuni. În primul rând, protocronismul încă de la început a operat cu analize din sfera istoriei literare, prin urmare modalitatea în care istoriografia în general reflecta istoria românilor este extrem de importantă. În al doilea rând, vom constata că evenimentul organizat în România nu a fost nici pe departe unul neutru din punct de vedere al cadrului organizatoric, fiind instrumentalizat îndeaproape de intenția partidului de a preamări istoria românilor. În acest sens, au fost „antrenați” dinainte diverși intelectuali și politrucci pentru a interveni în cazul în care străinii aduceau diverse argumente care nu conveneau regimului comunist de la București. Ne vom îndrepta apoi atenția asupra nașterii protocronismului în spațiul cultural românesc și alinierii sale la politica de partid. Vom constata că teoria lui Edgar Papu s-a corelat la politicile culturale ale regimului dezvoltate încă din 1971, după modificările ideologice survenite ca urmare a *tezelor din iulie*. Însuși Nicolae Ceaușescu exprima în cuvântările sale publice astfel de tendințe de glorificare a României în context universal, chiar înainte de oficializarea teoriei. Ulterior, vom avea perspectiva activității literare a lui Edgar Papu, pentru a vedea imaginea genezei protocronismului ca un curent literar distinct. În același context, vom studia sistematic „biblia” protocronistă a comparatistului apărută în 1977, dar și cărțile publicate ulterior, subsumate aceluiași curent. În ultimul subcapitol, vom întreprinde o analiză prosopografică a principalilor protocroniști. Vom trece succint în revistă viața și activitatea acestor scriitori, începând de la formare, studiile pe care le-au efectuat de-a lungul vieții, activitatea literară, cu accent pe perioada protocronistă, până la dispariția fizică a acestora, deoarece majoritatea s-au stins la scurt timp de la colapsul regimului comunist. Totodată, vom parcurge documente esențiale care demonstrează că regimul a agreat și a susținut protocronismul în cultura română. De o atenție sporită se va bucura analizei activității și a vieții lui Edgar Papu, întemeietorul curentului. Mai mult, vom investiga îndeaproape, folosind documente de arhivă relevante, și perioada detenției lui Edgar Papu, deoarece istoriografia amintește doar pe scurt motivele pentru care a fost închis, punctând și etapa grea pe care intelectualul român a petrecut-o în cadrul închisorii ca victimă a regimului comunist din perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Tot în acest subcapitol, vom analiza un element fundamental, care guvernează întreaga lucrare și răspunde celei mai importante întrebări de cercetare a tezei, legătura acestor intelectuali cu politica de partid, inclusiv din perspectiva rolului Securității

În capitolul al doilea capitol, denumit *Discursul protocronist în revista Luceafărul (1970-1989)*, vom prezenta și analiza manifestările protocroniste care au umplut paginile editorialului în

perioada deceniilor al optulea și al nouălea al secolului trecut. Revista *Luceafărul* a reprezentat căminul protocroniștilor, fiind cel mai important pilon de propagare a retoricii de acest tip. În prima parte, vom investiga, într-o formă sistematică, articolele protocroniste cele mai relevante redactate de diverși autori care glorificau destinul unic și anticipativ al culturii românești în context universal. Astfel, în a doua jumătate a anilor 1970 cu precădere, paginile revistei au fost ocupate doar de articole care își anunțau obiectivul încă din titlu. Toate aceste manifestări plecau de la teza originară promovată de Edgar Papu, dar într-o formă metamorfozată, mult exagerată și hiperbolizată, ajungându-se la exagerări de tot soiul. Vom vedea că autorii au preluat protocronismul și l-au aplicat și altor domenii, precum matematica, muzica sau teatrul. Tot aici ne vom apela și asupra unei serii de articole dedicate lui Edgar Papu, deoarece comparatistul a căpătat rapid notorietate după oficializarea teoriei, mai ales printre adepții conceptului. În al doilea subcapitol vom avea în vedere discursul protocronist publicat în *Luceafărul* în perioada anilor 1980. Pentru a se legitima, protocroniștii și-au schimbat orientarea în această perioadă, de la evidențierea caracterului anticipativ al culturii române spre revendicarea paternității unor mari personalități. Prin urmare, în viziunea protocronistă, prolifici intelectuali precum Nicolae Iorga sau Vasile Gherman Pop probaseră astfel de înclinații în scrierile lor, cu mult înainte ca teoria să fi existat.

În capitolul al treilea, cu titlul *Discursul protocronist în revistele Contemporanul, Flacăra și Săptămîna (1970-1989)*, vom continua analiza începută în capitolul precedent pentru cartografierea și analiza critică a manifestărilor protocroniste din revistele culturale românești ale epocii. Chiar dacă teoria lui Edgar Papu viza în principal literatura, mai mulți autori au preluat curentul și l-au aplicat și în alte domenii, după cum aminteam și mai înainte. Astfel, primul subcapitol este dedicat analizei revistei *Contemporanul*, în care se regăsesc numeroase articole protocroniste referitoare la domeniul aeronauticii românești. De asemenea, au fost publicate diverse editoriale în aceeași cheie despre medicina românească. Nu în ultimul rând, au fost comentate în context protocronist personalități precum Vasile Conta și Ștefan Zeletin. Al doilea subcapitol îl dedicăm investigației revistei *Flacăra*, care a oferit o platformă a hiperbolizare a medicinei românești. Diverse materiale au fost dedicate lui Ștefan Odobleja, pe care le-am grupat separat, deși acesta era tot medic. Într-o secțiune distinctă vom oferi un spațiu analitic și altor scrieri protocroniste prezente în paginile revistei *Flacăra*. Ultimul subcapitol îl vom dedica investigării revistei *Săptămîna*. În cadrul acesteia, pe lângă expunerea discursului protocronist

propriu-zis, vom realiza și câte o analiză distinctă asupra activității publicistice a unor protocroniști importanți precum istoricul literar Dan Zamfirescu sau muzicologul Doru Popovici. Ambii au girat, prin scrierile lor, atât protocronismului cât și politica regimului, prin argumentele articolelor publicate în revista *Săptămâna*.

În final, ultimul capitol al lucrării, intitulat *Marele război cultural – protocronism versus antiprotocronism*, surprinde o serie de teme polemice importante în care au fost implicate cele două grupări adverse de scriitori. Din punct de vedere al spațiului dedicat capitolului, acesta este cel mai amplu, deoarece dinamicile și implicațiile bătăliei culturale dintre scriitori au fost multiple. Acesta va încerca să contureze cauzele și mizele principale care au dus la disputele aprinse dintre protocroniști și antiprotocroniști de la finele anilor 1970 și în perioada anilor 1980, deoarece protocronismul a reprezentat doar scânteia care a aprins flacăra dezbaterilor. Tensiuni între scriitori existau cu timp înainte de oficializarea protocronismului, dar acestea se aflau într-o stare latentă. După analiza cauzelor și mizelor ambelor curente, vom detalia cele două grupări de scriitori, realizând un inventar al acestora. În continuare, vom opera pe primul front al disputei, deschis în jurul protocronismului și sincronismului. După oficializarea teoriei lui Edgar Papu, foarte mulți scriitori, inclusiv comparatistul întemeietor, l-au contrapus sincronismului, cel din urmă fiind văzut ca un adversar direct. Din acest punct, zeci de articole au umplut paginile revistei *Luceafărului* (dar nu numai) la finele anilor 1970 și în perioada anilor 1980, în care se comenta relația dintre cele două teorii. Astfel, vom expune și analiza sistematic întregul material, inclusiv colocviile *Luceafărului* din 1977 și 1978 care au fost dedicate exclusiv acestui subiect. În subcapitolul următor vom trece prin filtrul investigației campaniile protocroniste întinse pe mai mulți ani îndreptate împotriva postului de radio de la Europa Liberă. Iscate tot din jurul discuțiilor dintre protocronism și sincronism, ofensivele protocroniste au avut ca ținte principale pe Monica Lovinescu, fiica lui Eugen Lovinescu, și pe soțul acesteia, Virgil Ierunca. Mai mult, aceste campanii au fost atent urmărite și încurajate de regimul lui Nicolae Ceaușescu, prin intermediul Securității. În subcapitolul al cincilea vom realiza o radiografie a campaniei protocroniste îndreptate împotriva criticului Nicolae Manolescu, dar și o analiză a argumentelor acestuia publicate în revista *România Literară*. Tot aici, cu ajutorul documentelor de arhivă, vom vedea cum era privit Nicolae Manolescu de regim prin prisma organelor Securității. Vom trece, în continuare, prin filtrul analitic și campania protocronistă, atent urmărită de Securitate, îndreptată asupra Uniunii Scriitorilor, care încerca să conducă desființarea ei. În final, folosindu-ne exclusiv

de documentele de arhivă, ne vom raporta la perspectiva prin care Securitatea a privit acest război cultural, dar și implicațiile sale în susținerea protocroniștilor. Într-un subcapitol distinct, pentru a completa imaginea protocronismului din spațiul cultural românesc cu urmele sale care încă se simt în cultura românească, vom radiografia teoria după colapsul regimului Ceașescu, în contextul în care își pierduse principalul suport venit de la organele superioare. În final, ne vom apleca asupra unei reviste locale, târgoviștene, *Climate literare*, apărută în 2008. Aceasta constituie o dovadă că resuscitarea protocronismului are loc nu numai la rampa națională, unde întâmpină mai des critici, dar și în orizonturile locale, unde sunt elogiați rând pe rând diverșii corifei ai teoriei și sunt încă aplaudate opiniile lor.

Ministry of Education

“VALAHIA” UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
IOSUD – DOCTRAL SCHOOL OF ECONOMICS
FUNDAMENTAL SCIENCE - HUMANITIES

AND HUMANITIES

DOCTORAL DOMAIN – HISTORY

ROMANIAN PROTOCHRONISM DURING THE REGIME OF NICOLAE CEAUȘESCU (1971-1989)

THESIS SUPERVISOR:

Prof. univ. dr. habil. Silviu-Marian MILOIU

**Ph.D. CANDIDATE,
Cosmin-Valentin Ghiță**

2023

CONTENTS

INTRODUCTION..... Error! Bookmark not defined.

CHAPTER I Error! Bookmark not defined.

Romanian protochronism: the coreography of a literary current in the Golden Age Error! Bookmark not defined.

1.1. Definon of the protochronismError! Bookmark not defined.

1.2 PCR's relationship with Romanian wristers and historians (1970-1989)Error! Bookmark not defined.

1.2.1 Nicolae Ceaușescu's meetings with the Union of Writers in the 70s.....Error! Bookmark not defined.

1.2.2 Nicolae Ceaușescu's meetins with the Union of Writers in the 80s.....Error! Bookmark not defined.

1.2.3 PCR's relationship with historians: The 1980 International Congres of Historical SciencesError! Bookmark not defined.

1.3 The genesis of protochronism and alignment to communist politicsError! Bookmark not defined.

1.4 The protochronists: a prosopographic analysis.....Error! Bookmark not defined.

1.5. ConclusionsError! Bookmark not defined.

CHAPTER II..... Error! Bookmark not defined.

The protochronist discourse in the *Luceafărul* culturale magazine (1968-1989).....**92**

2.1 Edgar Papu's activity in the *Luceafărul* cultural magazine beetwen 1968-1973 Error! Bookmark not defined.

2.2 The main protochronist theses in the *Luceafărul* cultural magazine during the 70s.....Error! Bookmark not defined.

2.3 Romanian protochronist theses in the *Luceafărul* cultural magazine during the 80s.....Error! Bookmark not defined.

2.4 ConclusionsError! Bookmark not defined.

CHAPTER III Error! Bookmark not defined.

The protochronist discourse in the *Contemporanul*, *Flacăra* and *Săptămîna* cultural magazines (1971-1989)..... Error! Bookmark not defined.

3.1 The protochronist discourse in the *Contemporanul* cultural magazine in the 1980sError! Bookmark not defined.

3.1.1. Protochronistic approaches regarding Romanian aeronauticsError! Bookmark not defined.

3.1.2. Protochronistic approaches regarding Romanian medicine ...Error! Bookmark not defined.

3.1.3. Other protochronistic approaches from the *Contemporanul* cultural magazineError! Bookmark not defined.

3.2. The protochronist discourse in <i>Flacăra</i> magazine (1970-1989)	Error! Bookmark not defined.
3.2.1 Protochronistic approaches regarding Romanian medicine (1970-1989)	Error! Bookmark not defined.
3.2.2. Protochronistic theses regarding Ștefan Odobleja in <i>Flacăra</i> magazine during the 1970	Error! Bookmark not defined.
3.2.3 Other protochronistic articles found in <i>Flacăra</i> magazine in the period 1970-1989 ...	Error! Bookmark not defined.
4.3 The protochronist discourse in <i>Săptămîna</i> magazine (1970-1989) ..	Error! Bookmark not defined.
3.3.1 The publishing activity of literary historian Dan Zamfirescu at <i>Săptămîna</i> magazine, during the 1970s	Error! Bookmark not defined.
3.3.2 The activity of musicologist Doru Popovici at <i>Săptămîna</i> magazine, during the 1970s	Error! Bookmark not defined.
3.3.3 Other protochronistic articles found in <i>Săptămîna</i> magazine in the period 1970-1989	Error! Bookmark not defined.
CHAPTER IV	Error! Bookmark not defined.
The great culture war – protochronism vs antiprochronism (1971-1989).....	Error! Bookmark not defined.
4.1 The causes that led to the protochronism – antiprochronism dispute	Error! Bookmark not defined.
4.2 Followers of the two groups in the protochronism – antiprochronism dispute	Error! Bookmark not defined.
4.3. Protochronism as anty-sinchronism.....	Error! Bookmark not defined.
4.4 Protochronism vs antiprochronism. Dispute with Radio Free Europe.....	Error! Bookmark not defined.
4.4.1 The campaign to defame Radio Free Europe in <i>Luceafărul</i> magazine during the 1980s	Error! Bookmark not defined.
4.4.2. The campaign to defame Radio Free Europe in <i>Săptămîna</i> magazine in the period 1970 – 1989.....	Error! Bookmark not defined.
4.4.3 Radio Free Europe’s response to the campaigns of Eugen Barbu and Artur Silvestri	Error! Bookmark not defined.28
4.4.4 The protochronist offensive against the Writer’s Union	Error! Bookmark not defined.1
4.4.5. Protochronism vs antiprochronism: internal disputes.....	Error! Bookmark not defined.36
4.4.6. The protochronism – antiprochronism dispute seen from the Security documents	Error! Bookmark not defined.46
4.4.7. Nicolae Manolescu’s activity reflected in the documents of the Security ..	Error! Bookmark not defined.52

4.5.Continuities: protochronism after the collapse of the communist regime... Error! Bookmark not defined.	57
4.6.Conclusions.....	263
CONCLUSIONS.....	266
BIBLIOGRAFY.....	272
ANNEXES.....	302

Summary

Romanian protochronism is still an abstract phenomenon in the public consciousness in our country, its knowledge being restricted to specialists in the field and to a narrow circle of intellectuals and enthusiasts of history, literature and science. The less assimilated by the general public, the more its use in different interpretations, narratives, conceptions or as a legitimizing weapon of a discourse, consciously or unconsciously, represents a constant of the present. This situation is somewhat explainable, largely due to the lack of a consistent critical historiography dealing with this subject.

The question of the "Dacian heritage" is currently relevant, for example, it is obsessively discussed, in a protochronistic context, by Daniel Roxin on the YouTube platform. With a channel that has over ninety-three thousand subscribers and a suggestive description, "History, other than the official version...", Roxin contradicts in his clips and online shows not only the strictly specialized historiography on the subject, but also the official treatises of the history of Romania of the Romanian Academy, trying to impose its own interpretations, in contrast with the documentary

and archaeological records. Strikingly, the manipulation works flawlessly, with his videos garnering tens of thousands of views. Also mind-blowing is the comments section, where dozens of people show their appreciation for the initiative of someone finally presenting the "truth" and their adherence to these twists. As we stated at the beginning, protochronism can be used to legitimize a discourse, and an example of this is political discourse. In an aggressive speech held in Parliament on the occasion of Romania's national holiday, lawyer and senator Diana Iovanovici Șoșoacă mentions, among other things, the Tăblițele de la Tărtăria as a testimony to the longevity and greatness of the Romanian nation. These two examples are only a small part of the "legacy" of protochronism that appeared and was cultivated during the national-communist regime of Nicolae Ceaușescu.

Through the present work, entitled "Romanian Protochronism during the Nicolae Ceaușescu period (1971-1989)", we mainly want to offer certain answers to the questions that some fellow citizens ask about the origin of protochronism. We will show exactly how this tendency to hyperbolize Romanian literature, history, science and technology started. The fundamental research question of the thesis is: What was the connection between protochronism and the Romanian Communist Party in the period 1970-1989?, and to answer this question as clearly as possible, an intense archival research was needed, being the first analysis based on documents primary that deals with the theme of protochronism. Derived from this, another research query was the following: What was the political context that allowed the birth and maturation of such a theory?, and in this context the analysis of the party's relationship with the writers during the eighth and ninth decades is indispensable to the research. As we will show during the study, with the coming to power of Nicolae Ceaușescu in 1965, a profound transformation can be observed in the Romanian cultural space. In addition to other fields, this transformation also manifested itself at the intellectual level, reaching a split between the experienced writers, who held notoriety in society and important positions in the Writers' Union, and the new generation, who wanted, on the one hand, the affirmation fast at the national level, and on the other hand, entering the graces of the regime. Many of the younger writers would fill the ranks of protochronists during the 1970s and 1980s

Following the period of liberalization (carefully managed by the regime), Nicolae Ceaușescu's policy entered another stage, returning to a rigid neo-Stalinism. After the statement of theses in

July 1971, the party's relationship with writers changed dramatically, as they were subjected to increasing ideological pressures. The role of the writer, as perceived by Nicolae Ceaușescu, was to contribute to the creation of a "multilaterally developed" society and implicitly the "new man". In this context, during the eighth decade, a certain distancing of the Writers' Union from the shackles of party politics can be noted, with the professional organization winning the case on several occasions.

The next query derived from the thesis research question was: What were the implications of this dispute between the writers? We will be able to find by going through this work that the relationship between the writers gradually deteriorated, the climax being reached by the appearance of protochronism in the Romanian cultural space. This situation led to the formation of two more important groups of writers, formed by followers of the current and its critics. It is interesting that throughout the eighth and ninth decades the prevailing interpretation, which dominated the content of the main Romanian cultural magazines, was protochronism, the reactions of opponents being isolated or censored.

The main polemics of the era opened on the topic of protochronism versus synchronism, gradually turning into the clash of protochronists-synchronists (or protochronists versus antiprotochronists). At the same time, there was also a protochronist offensive on the Writers' Union, even trying to abolish the institution. The protochronist group also had a common enemy with the PCR, Radio Free Europe. Both the Securitate, through its political or even terrorist police actions, and the protochronists through their writings made a common front to silence the Romanian group active at the Western radio station.

The last question derived from the research to which we tried to provide an answer was: What was the method of propagation of the protochronist discourse? In the present case, a careful analysis of the cultural media was necessary. Most of the hebdomadars began in the late 1970s and early 1980s to host the most exacerbated protochronist theses. Thus, in magazines such as *Luceafărul*, *Săptămîna*, *Contemporanul*, *Flacăra* excessively promoted the hyperbolizing discourse according to which Romanian culture was full of world "pioneers", "anticipations" or "precursors". The conceptual model of literary protochronism, originally proposed by Edgar Papu, has also undergone many mutations, originating from the partisans of the current. Thus, his theory was taken over and propagated further in a distorted form, thus migrating very quickly to other fields

of activity such as history, mathematics, music, medicine, science, technology, theater, art, etc. Such reverberations of the protochronism that appeared during Nicolae Ceaușescu's time are still found today in the pen of the most "adventurous" compatriots who promote culture in a certain paradigm.

The present thesis involves an interdisciplinary study that brings together historical analysis with discourse analysis, because protochronism was based on a literary theory, but it influenced the Romanian cultural space during the national-communist regime led by Nicolae Ceaușescu. To answer the research question and questions derived from the study, the methodology of the work combines the systematic investigation of archival documents, critical discourse analysis, elements of mixed qualitative-quantitative research, comparative study and online documentation of relevant sources.

In order to provide the widest possible picture of protochronism, the work is divided into four chapters, each containing several subchapters. They are structured so that we can effectively answer the fundamental research questions stated above.

In the first chapter, called Romanian Protochronism: the choreography of a literary current in the "Golden Age", we will have an overview of the theory, but also the relationship of the party with the writers in the period 1970-1989. At the beginning of the chapter we will resort to defining the term protochronism, using various linguistic and analytical resources, starting from those offered by physical and online dictionaries and ending with the opinions of some historians and specialists in the field of literature. Also here we will follow the evolution of the definitions of protochronism, because the term entered the dictionaries quite late, and the perspective from which it was initially viewed was ambiguous. The following three sub-chapters are represented by the analysis of the P.C.R relationship with Romanian writers and historians between 1970-1989. Thus, in the first stage, we investigate all the party meetings that Nicolae Ceaușescu held with writers during the 1970s. These will give us the opportunity to notice the changes that the dictator wanted from the literary area to satisfy the new directions imposed after 1971. In this context, although protochronism was formalized three years later, we will be able to state that the seeds of such a theory were already being announced in 1971, especially since the dictator urged writers in the direction of such concerns. Therefore, protochronism appeared at the right time to respond to the expectations of Nicolae Ceaușescu, molding itself perfectly on highlighting the great destiny of

Romanian culture in a universal context. Next, we will investigate Nicolae Ceaușescu's meetings from the 1980s. Although in a smaller number than in the previous decade, the dictator's meetings with writers were also attended by first-rate protochronists, a fact that shows their rise in the Romanian cultural space, even if they were still a minority group. Among various problems of Romanian literature exposed during the meetings, especially in the context of the cultural polemic between the protochronist and the anti-protochronist group, the followers of the theory highlighted the inadequate conditions in which the comparatist Edgar Papu lived. Later, we will analyze the International Congress of Historical Sciences that took place in Romania in 1980. Even if it might seem out of context, the analysis of this event is relevant for several reasons. First of all, protochronism from the beginning operated with analyzes from the sphere of literary history, therefore the way in which historiography in general reflected the history of the Romanians is extremely important. Secondly, we will note that the event organized in Romania was far from neutral from the point of view of the organizational framework, being closely instrumentalized by the party's intention to glorify the history of the Romanians. In this sense, various intellectuals and politicians were "trained" in advance to intervene in the event that foreigners brought various arguments that did not suit the communist regime in Bucharest. We will then turn our attention to the birth of protochronism in the Romanian cultural space and its alignment with party politics. We will find that Edgar Papu's theory was related to the regime's cultural policies developed since 1971, after the ideological changes that occurred as a result of the July theses. Nicolae Ceaușescu himself expressed in his public speeches such tendencies to glorify Romania in a universal context, even before the theory was made official. Afterwards, we will have the perspective of the literary activity of Edgar Papu, to see the image of the genesis of protochronism as a distinct literary current. In the same context, we will systematically study the protochronist "bible" of the comparatist published in 1977, but also the books published later, subsumed by the same trend. In the last subchapter, we will undertake a prosopographical analysis of the main protochronists. We will briefly review the life and activity of these writers, starting from their formation, the studies they carried out throughout their lives, their literary activity, with an emphasis on the protochronistic period, until their physical disappearance, because most of them extinguished shortly after the collapse of the communist regime. At the same time, we will go through essential documents that demonstrate that the regime agreed and supported protochronism in Romanian culture. More attention will be paid to the analysis of the activity and life of Edgar Papu, the

founder of the movement. Moreover, we will closely investigate, using relevant archival documents, the period of Edgar Papu's detention, because the historiography only briefly mentions the reasons why he was imprisoned, also pointing out the difficult stage that the Romanian intellectual spent in prison as a victim of the communist regime from the time of Gheorghe Gheorghiu-Dej. Also in this subchapter, we will analyze a fundamental element, which governs the entire work and answers the most important research question of the thesis, the connection of these intellectuals with party politics, including from the perspective of the role of Security

In the second chapter, called the Protochronist Discourse in the *Luceafărul* magazine (1970-1989), we will present and analyze the protochronist manifestations that filled the editorial pages during the eighth and ninth decades of the last century. The *Luceafărul* magazine represented the home of the protochronists, being the most important pillar for the propagation of this type of rhetoric. In the first part, we will systematically investigate the most relevant protochronistic articles written by various authors who glorified the unique and anticipatory destiny of Romanian culture in a universal context. Thus, especially in the second half of the 1970s, the pages of the magazine were occupied only by articles that announced their objective from the title. All these manifestations started from the original thesis promoted by Edgar Papu, but in a metamorphosed form, greatly exaggerated and hyperbolized, reaching all kinds of exaggerations. We will see that the authors took protochronism and applied it to other fields, such as mathematics, music or theater. Also here we will refer to a series of articles dedicated to Edgar Papu, because the comparatist quickly gained notoriety after the formalization of the theory, especially among the followers of the concept. In the second subchapter we will consider the protochronist discourse published in *Luceafărul* during the 1980s. In order to legitimize themselves, the protochronists changed their orientation during this period, from highlighting the anticipatory character of Romanian culture to claiming the paternity of some great personalities. Therefore, in the protochronist view, prolific intellectuals such as Nicolae Iorga or Vasile Gherman Pop had sampled such inclinations in their writings, long before the theory existed.

In the third chapter, with the title Protochronist discourse in the *Contemporanul*, *Flacăra* and *Săptămîna* magazines (1970-1989), we will continue the analysis started in the previous chapter for the mapping and critical analysis of the protochronist manifestations in the Romanian cultural magazines of the era. Even if Edgar Papu's theory was mainly aimed at literature, several authors

took the trend and applied it to other fields as well, as I mentioned before. Thus, the first subchapter is dedicated to the analysis of the *Contemporanul* magazine, in which numerous protochronistic articles related to the field of Romanian aeronautics can be found. Also, various editorials were published in the same key about Romanian medicine. Last but not least, personalities such as Vasile Conta and Ștefan Zeletin were commented on in a protochronistic context. We dedicate the second subchapter to the investigation of *Flacăra* magazine, which provided a platform to hyperbolize Romanian medicine. Various materials were dedicated to Ștefan Odobleja, which I grouped separately, although he was also a doctor. In a separate section we will provide an analytical space to other protochronistic writings present on the pages of *Flacăra* magazine. We will dedicate the last subchapter to the investigation of *Săptămîna* magazine. Within this, in addition to the exposition of the actual protochronist discourse, we will also carry out a distinct analysis of the publicist activity of some important protochronists such as the literary historian Dan Zamfirescu or the musicologist Doru Popovici. Both of them, through their writings, circumvented both protochronism and the politics of the regime, through the arguments of the articles published in the *Săptămîna* magazine.

Finally, the last chapter of the thesis, entitled *The Great Cultural War – protochronism versus antiprotochronism*, captures a series of important polemical themes in which the two opposing groups of writers were involved. In terms of space devoted to the chapter, this is the most extensive, because the dynamics and implications of the cultural battle between the writers were multiple. It will attempt to outline the main causes and stakes that led to the heated disputes between protochronists and anti-protochronists in the late 1970s and into the 1980s, as protochronism was only the spark that ignited the flames of debate. Tensions between writers existed long before the formalization of protochronism, but they were in a latent state. After analyzing the causes and stakes of both currents, we will detail the two groups of writers, making an inventory of them. Next, we will operate on the first front of the dispute, open around protochronism and synchronism. After the formalization of Edgar Papu's theory, many writers, including the founding comparatist, opposed it to synchronism, the latter being seen as a direct opponent. From this point, dozens of articles filled the pages of *Luceafărul* magazine (but not only) at the end of the 1970s and during the 1980s, commenting on the relationship between the two theories. Thus, we will systematically expose and analyze the entire material, including the *Luceafărul* colloquiums from 1977 and 1978 that were dedicated exclusively to this topic. In the next sub-chapter we will pass through the filter

of the investigation the protochronist campaigns spanning several years directed against the Radio Free Europe station. Arising also from the discussions between protochronism and synchronism, the protochronist offensives had Monica Lovinescu, Eugen Lovinescu's daughter, and her husband, Virgil Ierunca, as their main targets. Moreover, these campaigns were closely followed and encouraged by Nicolae Ceaușescu's regime, through the Security. In the fifth subchapter we will make an X-ray of the protochronist campaign directed against the critic Nicolae Manolescu, but also an analysis of his arguments published in the magazine *Romania Literară*. Also here, with the help of archive documents, we will see how Nicolae Manolescu was viewed by the regime through the lens of the Security organs. Next, we will go through the analytical filter and the protochronist campaign, closely followed by the Security, directed at the Writers' Union, which was trying to lead its dissolution. Finally, using exclusively archival documents, we will refer to the perspective through which the Securitate looked at this cultural war, but also its implications in supporting the protochronists. In a distinct subchapter, to complete the image of protochronism in the Romanian cultural space with its traces that are still felt in Romanian culture, we will x-ray the theory after the collapse of the Ceaușescu regime, in the context in which it had lost its main support from the higher authorities. Finally, we will focus on a local magazine from Târgoviste, *Climate Literare*, published in 2008. This is proof that the revival of protochronism is taking place not only on the national stage, where it is more often criticized, but also in the local horizons, where it is praised one by one the various luminaries of the theory, and their opinions are still applauded.